

Voor het behoud van de Kalmthoutse heide

Voor de natuurminnaars uit de westhoek van de Nederlandse provincie Noord-Brabant is de Kalmthoutse heide een kostelijk excursie- en studieterrein.

Jaren geleden hadden wij in eigen omgeving een stuifterrein, dat de moeite van het bestuderen waard was, met name de in de gemeente Woensdrecht liggende Borgvlietse duintjes, ingeklemd tussen de gemeente-aanplantingen van Bergen op Zoom en het woeste deel van de Wouwse Plantage. Schrijver heeft in het tijdschrift „De Levende Natuur”, jrg. 30, afl. 5, blz. 129-137 van september 1925 een beschrijving gegeven van dat terrein met zijn destijds steeds weer wisselend aanzicht en de daarbij betrokken plantengroei. De volgorde der achtereenvolgende begroeiingen, de successie gezegd, was hier niet geheel dezelfde als die in het andere, door Prof. Valckenier Suringar beschreven Gelderse stuifterrein, het Kootwijker Zand. Maar de Westduitse grootmeester op plantensociologisch gebied, Dr. R. Tüxen, vond in zijn studiegebied overeenkomstige opeenvolgingen en hij betrok het artikel uit „De Levende Natuur” dan ook in zijn beschouwingen.

Dat zou hij nu met het terrein in kwestie niet meer kunnen doen. Het is thans als stuifterrein vrijwel geheel tot rust gekomen. Dat was, toen het artikel in 1925 geschreven werd, al het geval met het merendeel van de op de geologische kaart van Nederland als stuifzand aangegeven gronden langs de westrand van Noord-Brabant. Alleen de Borgvlietse duintjes en — in mindere mate — de in de gemeente Putte gelegen Kriekelaarsduinen en de Wildernissen vertoonden nog stuiving. Nu, ruim dertig jaar later, is van dit laatste geen sprake meer: Kriekelaarsduinen en Wildernissen zijn dichtgegroeid. De Borgvlietse duintjes nog niet geheel, maar de omringende naaldhout-aanplantingen zijn toch zo hoog opgeschoten, dat zij de wind dusdanig breken, dat deze geen vervormende invloed meer hebben kan op het landschap. Het vroeger steeds wisselende landschap is vlak geworden, waarbij „mastevliegers”, uitgezaaid door vruchtdragende bomen van de omgevende naaldhoutplantages, steeds meer terrein gaan beslaan. De loofbomen in het bewuste terrein, berken, zijn daaraan, en mogelijk ook aan de uitdrogende invloed van de tijdens en na de oorlog sterk verhoogde afvoercapaciteit van water door Molenbeek en Borgvlietse kreek, ten offer gevallen. Gelukkig is de voor een Noord-Brabants stuiflandschap toch wel zeer karakteristieke jeneverbes (*Juniperus communis*) nog behoorlijk levenskrachtig aanwezig.

Maar nu de Borgvlietse duintjes als laatste stuiflandschap in westelijk Noord-Brabant als studieterrein practisch zijn uitgeschakeld, is het grote, maar even over de grens gelegen en bij de huidige mogelijkheid van grensoverschrijding zeer toegankelijke gebied van de Kalmthoutse heide des te waardevoller. Daar een groot open terrein, waar dus niet zo snel omringend bos de wind kan beletten de stuifzanden telkens weer in andere vorm te modelleren.

Daarbij is de soortenrijkdom aan planten in het Kalmthoutse stuifterrein groter dan in de Borgvlietse duintjes, zodat het ontwikkelingsbeeld van de natuurlijke begroeiing er ingewikkelder is. Om daar het juiste van te

weten is het nodig het terrein jaren lang te bekijken en de opeenvolgende begroeiingsfasen fotografisch of door kaartschetsen en notities vast te leggen.

Dat mogelijk een deel van het stuifterrein niet op helemaal-natuurlijke wijze is ontstaan, maar door afzanding in beweging is gekomen, lijkt mij van mindere betekenis. De vondsten van vuursteenwerktuigjes uit het Neolithicum, een deel van het Steentijdperk, die er van gemeld zijn, wijzen er op dat in vroeger tijd hier zelfs een nederzetting is geweest van wel heel vroege bewoners van onze lage landen. Dat is trouwens ook zo in de Borgvlietse duintjes onder Wouw en in het grotere stuifzandcomplex van de Loonse- en Drunense duinen, dat als een der eerste natuurreservaten in Nederland is verworven door de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten.

Van bijzondere betekenis is op de Kalmthoutse heide, dat daar ook prach-

Gedeeltelijk begroeide stuifduinen in de Vossebergen

Foto: Lod. Severin

Cliché: Natuur- en Stedenschoon

tige plekken vochtige heide zijn, van onvergelykelijke pracht, met zijn pluizen van wollegras (*Eriophorum angustifolium*), zijn gele bloemen en oranje-bruine vruchten van de beenbreek (*Narthecium ossifragum*) en met zijn fraaie orchideeën (*Dactylorchis spec.*). En nu is het merkwaardig, dat een tong van het stuifzand juist in zulk een natte heide afdaalt, waardoor het wollegras wel op heel ongewone manier in stuifzand komt te staan. Zo iets is bij mijn weten nog nergens anders waargenomen en een nauwlettende studie daarvan is wel van zeer grote betekenis.

In Calmthoutiana 1955-56 is een uitvoerige studie verschenen van de heer J. Traets over de heide met een gedetailleerde vegetatiekaart. Artikel en kaart geven als het ware een moment-opname van de heide en roepen

er om, dat later, zeg over tien jaar, een hernieuwd onderzoek zal vastleggen hoe dan de toestand van de heide geworden is. Vergelijkende studie van beide opnamen, gepaard gaande met het op de voet volgen van elke duidelijke verandering in terrein en begroeiing, is nodig om inzicht te krijgen in de dynamiek der veranderingen in landschap en begroeiing. Maar dan is het noodzakelijk, dat het landschap van de Kalmthoutse heide met rust gelaten wordt. Geen aanslag er op door van de randen voortschrijdende ontginning of opzettelijke bebossing. Geen ritten over de heide met rupswiel-wagens, met auto's of motoren. Daardoor raken pionierbegroeiingen in het zand gedrukt en wordt elke beginnende plantengroei op een nog kaal stuk vernield.

Daarom hoeft het terrein naar mijn oordeel nog helemaal niet voor het publiek te worden afgesloten. Er kan hier, gemakkelijk bereikbaar, een oase van rust en ruimte beschikbaar blijven voor de velen, die daar reeds prijs op stellen en voor de nog oneindig veel meer mensen, die daar in de komende jaren behoefte aan zullen krijgen.

Naar mijn oordeel kunnen ook zij, die gaarne kamperend van de vrije natuur wenssen te genieten, hier aan hun trekken komen. Uiteraard geen kampement in het terrein zelf. Dat levert voor de kampeerders ernstige hygiënische bezwaren als gemis aan drinkwater, dat levert ook voor het terrein bezwaren als het erin belanden van voedselafval e.d. Maar mijns inziens is hier op zijn plaats een goed ingericht kampeerterrein aan de rand van het terrein, gemakkelijk met fiets en auto bereikbaar, waar behoorlijk beschutte plekken zijn voor het neerzetten van tenten, waar drinkwaterkranen of een betrouwbare pomp staan en eenvoudige toiletgebouwtjes. Zulk een terrein kan de veel te veel van de natuur vervreemde mens uit de stad gelegenheid geven tot zwerven en tot het vinden van een goede recreatie, d.i. herschepping van zich zelf.

Op deze wijze zou de Kalmthoutse heide, vlak bij de metropool Antwerpen, gemakkelijk bereikbaar voor een groot deel van België en Nederland, een terrein kunnen zijn, dat velen aan lichamelijke en geestelijke gezondheid kan helpen en dat de meer gespecialiseerde natuurliefhebbers een onuitputtelijk studieterrein kan zijn.

Het gebied van de Kalmthoutse heide wordt nog regelmatig door allerlei aantastingen bedreigd. De Vereniging voor Natuur- en Stedenschoon te Antwerpen ijvert steeds voor het behoud van dit unieke gebied.

Ook wij zullen eind augustus in de gelegenheid zijn op een weekend dit mooie gebied te bezoeken. U moet zich deze gelegenheid beslist niet voorbij laten gaan!

Literatuur:

Delaunoy, H.: Het natuurreservaat der Kalmthoutse heide. Antwerpen, 1950, 74 blz. Het Gulden Boek van de Kalmthoutse heide.

Speciaal nummer van het maandschrift der Vereniging voor Natuur- en Stedenschoon, 31e jrg. no. 8, aug. 1958.

